

Sekretariatet
Christian Åhrén
E-post: christian.ahren@regionjh.se

2023-03-24

GNU/6/2022

Utredning om eventuellt perukbidrag för könsdysfori

Sammanfattning

I Region Jämtland Härjedalen finns ett förskrivardirektiv för peruker (se bilaga 2), i vilket det framgår att vuxna enligt vissa kriterier kan beviljas ett bidrag om högst 6 Tkr per år och patient (exkl. moms). Könsdysfori innebär ett psykiskt lidande eller en försämrad förmåga att fungera i vardagen, som orsakas av att könsidentiteten inte stämmer överens med det registrerade könet. Perukbidraget i Region Jämtland Härjedalen omfattar i dagsläget inte könsdysfori. Inom Regionens verksamhet har dock frågan väckts om bidrag även ska kunna förskrivas till patienter med könsdysfori som har behov av peruk. Gemensam nämnd avseende samordnad upphandling, lagerhållning och distribution av sjukvårdsprodukter samt hjälpmedel (GNUS) beslutade den 7 november 2022 att tillsätta en utredning för att se över frågan.

När det gäller peruk för könsdysfori är målgruppen främst kvinnor som har bytt kön efter att ha fötts som biologiska män. Inom Region Jämtland Härjedalen arbetar ett särskilt utredningsteam inom Område Psykiatri (KIM) för personer med könsdysfori med en önskan om byte av juridisk könsidentitet och/eller könsbekräftande behandling. Såväl personal vid KIM som individer i den aktuella patientgruppen uppger att det finns behov av hjälpmedel - däribland peruk - för att dessa patienter på ett naturligt sätt ska kunna smälta in i både privata och offentliga sammanhang. Perukbidrag skulle underlätta mycket i vardagen, både emotionellt och ekonomiskt. Både KIM och brukare anser att möjligheten att få perukbidrag skulle öka berörda patienters livskvalitet.

Socialstyrelsen gav 2015 ut ett kunskapsstöd om vård av vuxna med könsdysfori, där en rekommendation ges att hälso- och sjukvården bör erbjuda hjälpmedel, bl.a. peruker, till personer med könsdysfori. Rekommendationen stöds av RFSL. En omvärldsanalys av övriga regioner ger vid handen att tre regioner i dagsläget har regler som uttryckligen inkluderar könsdysfori i kriterierna för perukbidrag. Ytterligare fyra regioner har inte uttryckliga kriterier om könsdysfori, men generella formuleringar i reglerna som heller inte utesluter att könsdysfori kan omfattas. Övriga 14 regioners regler för perukbidrag, inkl. Jämtland Härjedalen, medger i dagsläget inte perukbidrag för könsdysfori.

Utifrån den utredning som har genomförts bör Region Jämtland Härjedalen utvidga kriterierna för förskrivning av peruk med patient från och med 18 år med fastställd diagnos transsexualism/könsdysfori. Förskrivningsrätten för peruk för aktuell målgrupp läggs på läkare med specialistkompetens inom psykiatri eller dermatologi.

I nuläget finns ingen finansiering för en utvidgning av kriterierna vid dagens nivå på bidraget. Omvärldsanalysen av perukbidrag i andra regioner i Sverige visar att flera regioner har ett lägre perukbidrag än Jämtland Härjedalen. En möjlighet som bör övervägas är därför att sänka dagens perukbidrag i Jämtland Härjedalen om 6 Tkr per år och patient till 5 Tkr. per år och patient för samtliga patienter. Det skulle innebära att den totala budgeten för perukbidrag hålls på ungefär samma nivå, eller till och med kan bli något lägre. Nackdelen för de patientgrupper som i dagsläget får perukbidrag om 6 Tkr. år och patient vore att de skulle förlora 1 Tkr. per år och patient. Det positiva med en sådan lösning vore dock att alla patienter med behov av peruk skulle omfattas av bidraget. Att vissa patientgrupper får perukbidrag om 6 Tkr. per år och patient, medan en annan - mycket utsatt och sårbar patientgrupp - blir helt utan bidrag skulle kunna upplevas som orättvis och ojämlig vård. Olika patientgrupper med liknande behov bör behandlas lika.

Frågan om huruvida kriterierna för perukbidrag ska utvidgas till att omfatta även könsdysfori och hur en sådan utvidgning i så fall ska finansieras överlämnas till Hälso- och sjukvårdsnämnden i Region Jämtland Härjedalen för vidare hantering.

Innehåll

UTREDNING OM EVENTUELLT PERUKBIDRAG FÖR KÖNSDYSFORI	1
Sammanfattning	1
BAKGRUND	4
PROBLEMBILD OCH MÅLGRUPP	4
PSYKIATRIN I REGION JÄMTLAND HÄRJEDALEN	5
BRUKARPERSPEKTIVET	5
Övriga kommentarer	6
SOCIALSTYRELSENS NATIONELLA KUNSKAPSTÖD OCH REKOMMENDATIONER	7
SOCIALSTYRELSENS BESLUT OM VÅRD VID KÖNSDYSFORI.....	7
RIKSFÖRBUNDET FÖR HOMOSEXUELLAS, BISEXUELLAS, TRANSPERSONERS, QUEERAS OCH INTERSEXPERSONERS RÄTTIGHETER (RFSL)	8
OMVÄRLDSANALYS – ÖVRIGA REGIONER I SVERIGE	8
Regioner som uttryckligen inkluderar könsdysfori i kriterierna för perubidrag.....	8
Regioner som inte uttryckligen inkluderar könsdysfori i kriterierna för perubidrag, men heller inte utesluter att det kan omfattas	8
Regioner som inte inkluderar könsdysfori i kriterierna för perubidrag	9
Perukbidragets storlek i olika regioner	9
PATIENTUNDERLAG, KOSTNADSBERÄKNING OCH FINANSIERING	11
Patientunderlag och kostnadsberäkning.....	11
Finansiering	11
ANALYS OCH BEDÖMNING.....	12
FÖRSLAG.....	13
BILAGA 1 – PROTOKOLLSUTDRAG GNUS 2022-11-07, § 41	14
BILAGA 2 – PERUKER HÅRERSÄTTNING, FÖRSKRIVARDIREKTIV 06 30 03.....	16
Produktgrupp.....	16
Förskrivare.....	16
Kriterier	16
Anvisning	16
Säkerhetsaspekt	16
Brukarens ansvar.....	16
Uppföljning/utvärdering.....	17
Dubbelutrustning.....	17
Kostnadsansvar	17
Intyg	17

Patientinformation..... 17

Bakgrund

Hjälpmedels- och förrådsenheten hanterar administrationen kring faktureringen av peruker i Region Jämtland Härjedalen. Enheten äger inte frågan, utan läkare från främst Hud- respektive Kirurgkliniken förskriver peruker. Det finns ett förskrivardirektiv (*Peruker hårsättning, förskrivardirektiv 06 30 03*, se bilaga 2). I förskrivardirektivet anges att Regionen har hela kostnadsansvaret för peruker till barn. För vuxna gäller däremot ett bidrag om högst 6 Tkr per år (exkl. moms). Kriterierna för att få bidraget är följande:

- Permanent eller tillfälligt håravfall, totalt eller delvis, orsakat av medicinsk diagnos eller som biverkan av medicinsk behandling.

Normalt hereditärt eller åldersrelaterat håravfall gäller ej som kriterier för hårsättning. Bidraget omfattar i dagsläget inte transsexualism/könsdysfori.

Inom Regionens verksamhet har frågan väckts om perukbidraget även bör omfatta patienter med könsdysfori med behov av peruk. Efter en sammantagen bedömning överlämnades frågan till Gemensam nämnd avseende samordnad upphandling, lagerhållning och distribution av sjukvårdsprodukter samt hjälpmedel (GNUS) för vidare ställningstagande kring hur frågan ska hanteras. Vid sammanträdet den 7 november 2022, § 41, beslutade nämnden följande:

1. Hjälpmedels- och förrådsenheten ges i uppdrag att genomföra en utredning som ser över möjligheterna att inkludera könsdysfori som ett kriterium för att få ta del av perukbidraget.
2. Utredningen och ett beslutsunderlag ska presenteras för GNUS senast vid nämndens sammanträde den 3 april 2023.

En kort tid efter GNUS fattade beslutet uppdagades att Hjälpmedels- och förrådsenheten på grund av resursbrist inte skulle ha möjlighet att genomföra utredningen. Ansvaret för utredningen togs då över av Sekretariatet i Samordningskansliet (Christian Åhrén).

Problembild och målgrupp

Könsdysfori innebär ett psykiskt lidande eller en försämrad förmåga att fungera i vardagen, som orsakas av att könsidentiteten inte stämmer överens med det registrerade könet. Enligt Socialstyrelsens patientregister hade 1 365 personer under 2013 kontakt med vården med anledning av könsdysfori. 78 av dessa personer var yngre än 18 år.¹

Socialstyrelsen konstaterade i en rapport 2010 att det fanns brister inom hälso- och sjukvården i vården och behandlingen av transsexualism och övriga könsidentitetsstörningar. Det fanns betydande regionala skillnader vad gäller möjligheten

¹ God vård av vuxna med könsdysfori - Nationellt kunskapsstöd. Socialstyrelsen; 2015, s. 11.

att få behandling under utredningstiden, liksom i innehållet i den behandling som patienterna erbjuds. Även väntetiderna för att inleda en behandling och befintliga resurser för utredning och behandling skiljde sig åt mellan de dåvarande landstingen (numera regioner).² Av den omvärldsanalys som har genomförts inom ramen för den här utredningen framgår att stora skillnader mellan regionerna finns i dagsläget när det gäller möjligheten för patienter med könsdysfori att få perukbidrag (se nedan under *Omvärldsanalys – övriga regioner i Sverige*).

När det gäller peruker för patienter med könsdysfori är målgruppen främst kvinnor som har bytt kön efter att ha fötts som biologiska män.

Psykiatri i Region Jämtland Härjedalen

I Region Jämtland Härjedalen arbetar ett särskilt utredningsteam inom Område Psykiatri för personer med könsdysfori med en önskan om byte av juridisk könsidentitet och/eller könsbekräftande behandling (Könsidentitetsmottagningen – KIM). KIM har ett nära samarbete med Könsidentitetsmottagningen i Umeå.

En legitimerad psykolog vid KIM, som möter patientgruppen kvinnor som har bytt kön efter att ha fötts som biologiska män, uppger att det finns behov av hjälpmedel - däribland peruk - för att dessa patienter på ett naturligt sätt ska kunna smälta in i både privata och offentliga sammanhang. Det kan exempelvis handla om offentliga toaletter, gym, badhus eller andra offentliga inrättningar. Det är inte bara en peruk det handlar om för dessa patienter; att ha könsdysfori innebär i många fall ett stort lidande för dem rent allmänt i form av stigma och att inte känna sig hemmahörande eller välkomna. Perukbidrag skulle underlätta mycket i vardagen, både emotionellt och ekonomiskt. Flera personer i patientgruppen har vid upprepade tillfällen efterfrågat möjligheten att få perukbidrag. KIM anser att möjligheten att få perukbidrag skulle öka berörda patienters livskvalitet.

Alla patienter som vill påbörja en process för att byta kön måste träffa Psykiatri. Många patienter med könsdysfori mår dock psykiskt dåligt på grund av sin livssituation och träffar därför regelbundet en psykolog även av den anledningen.³

Brukarperspektivet

Genom skriftliga intervjuer har undertecknad inom ramen för utredning haft kontakt med två individer i den aktuella patientgruppen och genomfört en fallstudie.⁴ Utifrån en fallstudie som omfattar två individer är det inte möjligt att dra generella slutsatser om hela den aktuella patientgruppen. Däremot kan en fallstudie ge värdefull information om hur livssituationen ser ut för personer med könsdysfori och vad som är viktigt för dem.

² *Transsexuella och övriga personer med könsidentitetsstörningar: Rättsliga villkor för fastställelse av könstillhörighet samt vård och stöd*. Socialstyrelsen; 2010.

³ Intervju med Karoline Östlund, Leg. psykolog, 2023-02-17.

⁴ Skriftliga intervjuer med individ 1 och 2 (i denna utredning anonymiserade för att säkerställa att de inte kan identifieras), 2023-03-06.

På frågan: "Är möjligheten att få bidrag till peruk en viktig fråga för dig?" betonar båda patienterna att det av flera skäl är en viktig fråga. För det första är peruk en nödvändighet när den egna hårvuxen på huvudet inte längre är tillräcklig. Hur säkra de än må vara i sin kvinnliga personlighet är det, som transperson, oerhört känsligt hur utomstående ser på och bedömer respektive dömer dem. De vill "passera" som kvinna och inte väcka uppmärksamhet av andra skäl än att möjligen se bra ut. Att ha en bra peruk, som är fräsch och naturtrogen, är väldigt viktigt för att de ska kunna känna sig trygga i sin kvinnliga person. Håret är en av de största faktorerna när vi människor kodar andra. Att bära peruk och att kunna få bidrag till den är således viktigt för dessa individer av emotionella skäl.

Vidare är det viktigt av ekonomiska skäl. En peruk av tillräckligt god kvalitet kostar ca 5000 kr och det krävs flera peruker per år vid daglig användning. Bidraget skulle således innebära en betydande ekonomisk hjälp för patientgruppen. Perukbidrag skulle också vara ett erkännande av att vården ser till hela deras behov. Stöd och hjälp i andra delar tillgodoses, bl.a. psykologsamtal, logoped, hormoner och hårborttagning i ansiktet. Patienterna betonar att dessa delar är oerhört viktiga för deras välmående. Vidare är de tacksamma för att utvecklingen har gått framåt i såväl samhället som transvården under främst 2000-talet. Samtidigt upplever de det som märkligt att hjälp med att kompensera för bristen på hår på huvudet inte medges. Följande citat belyser detta på ett bra sätt:

Om det ekonomiskt går att motivera hårborttagning på klinik för massor med pengar, så borde det gå att motivera en mycket mindre kostnad för att bistå med peruk! Antalet som behöver peruk borde dessutom vara mycket lägre än antalet som behöver hårborttagning.⁵

Övriga kommentarer

För att belysa hur individer i den aktuella patientgruppen ser på samhället och sin situation i förhållande till frågan om perukbidrag ger följande två citat värdefulla insikter:

[...] Det är först de senaste 5-10 åren som det har lättat för transpersoner, med en någorlunda utbredd medvetenhet om vår närvaro och existens. Jag skulle säga att nivån av omgivningens kunskap och acceptans i dag kan jämföras med vad homosexuella upplevde för 30-40 år sedan, så det är fortfarande en lång väg kvar. Förbättrad lagstiftning och ökad kunskap inom vården är ett par exempel på att det ändå blir bättre. Tyvärr har det fattats beslut om en centralisering inom transvården, som jag tror blir jätteolycklig. Många inom vår "community" kommer nog inte att orka söka sig till en stad långt bort. Närheten och lokalkännedomen betyder mycket för personer som ofta befinner sig i ett känsligt och utsatt läge. Men, desto viktigare då att vår egen region och sjukhusledning gör allt vad man kan, inom det möjligas ram. Att inte knussla med några tusen i perukbidrag till den som behöver skyla sin flint för att bli sig själv vore en värdefull pusselbit för att öka hälsan och välmåendet hos oss transkvinnor. En vårdåtgärd som är lätt att administrera, med minimal personalinsats, och som garanterat inte riskerar att svälla ut till någon jättelik kostnadspost i sjukhusets budget.⁶

⁵ Citat från "Individ 2", skriftligt svar 2023-03-06.

⁶ Citat från "Individ 1", skriftligt svar 2023-03-06.

Jag kan bli så ledsen över hur långsamt och motsträvt allt är. Det förväntas hela tiden att jag ska veta vad som är bästa vägen framåt, när sjukvården ändå har hanterat min situation i många, många år!⁷

Socialstyrelsens nationella kunskapsstöd och rekommendationer

Socialstyrelsen gav 2015 ut ett kunskapsstöd om vård av vuxna med könsdysfori.⁸ I kunskapsstödet ger Socialstyrelsen följande rekommendation:

Hälso- och sjukvården bör erbjuda hjälpmedel som peruker, bröstproteser, penisproteser och binder (bröstlinda) i syfte att underlätta för patienter att leva i den sociala roll som stämmer överens med den könsidentitet de vill bli bekräftade i.⁹

I dagsläget följer Region Jämtland Härjedalen inte Socialstyrelsens rekommendation när det gäller peruker.

Socialstyrelsens beslut om vård vid könsdysfori

Nämnden för nationell högspecialiserad vård har nyligen fattat beslut om var vård vid könsdysfori ska bedrivas.¹⁰ Enligt beslutet¹¹ kommer tre nationella enheter att ansvara för vården, i samverkan med tre andra enheter. Detta eftersom ingen av de sökande enheterna ensam har kapacitet att utföra all vård inom tillståndsbeslutet och uppfylla de villkor som har ställts. Därför har man förordat en lösning som bygger på samarbete mellan fler regioner. De tre enheter som får tillstånd att bedriva nationell högspecialiserad vård vid könsdysfori, inklusive könsbekräftande kirurgi, är Region Stockholm, Region Östergötland och Västra Götalandsregionen. De ska i sin tur samverka parvis med Region Uppsala, Region Skåne och Region Västerbotten. Målet är enligt Socialstyrelsen en mer likvärdig vård, större patientnytta och en säkrad tillgänglighet.

Socialstyrelsen kommer i ett nästa steg att bjuda in verksamheterna till ett uppstartsmöte, där samverkansformerna ska diskuteras vidare. Övergången till nationell högspecialiserad vård ska enligt beslutet ske den 1 januari 2024.

⁷ Citat från "Individ 2", skriftligt svar 2023-03-06.

⁸ God vård av vuxna med könsdysfori - Nationellt kunskapsstöd. Socialstyrelsen; 2015.

⁹ Ibid., s. 37.

¹⁰ <https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/pressrum/press/unikt-beslut-fattat-for-var-d-vid-kon-dysfori/>

¹¹ <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/dokument-webb/ovrigt/nationell-hogspecialiserad-var-d-kon-dysfori-beslut.pdf>

Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL)

RFSL anser, liksom Socialstyrelsen, att regionerna bör tillhandahålla och bekosta hjälpmedel - däribland peruker - till transpersoner som är i behov av det. RFSL delar Socialstyrelsens bedömning att transpersoners behov i detta fall är att likställas med behovet av hjälpmedel vid funktionsnedstättning. Därmed bör vårdgivarnas ansvar att tillhandahålla och bekosta hjälpmedel bedömas på samma sätt.¹²

Omvärldsanalys – övriga regioner i Sverige

Inom ramen för utredningen har ett utskick gjorts till övriga regioner i Sverige, för att få svar på hur respektive regions regler för perukbidrag är formulerade i förhållande till perukbidrag för könsdysfori.

Regioner som uttryckligen inkluderar könsdysfori i kriterierna för perukbidrag
Tre regioner har uttryckligen infört förskrivningsmöjlighet för peruk som hjälpmedel vid könsdysfori. Dessa är:

- Skåne,¹³
- Uppsala,¹⁴
- Örebro.¹⁵

Regioner som inte uttryckligen inkluderar könsdysfori i kriterierna för perukbidrag, men heller inte utesluter att det kan omfattas

Fyra regioner har regler för perukbidrag som inte uttryckligen inkluderar könsdysfori i kriterierna, men heller inte utesluter att det kan omfattas utifrån specialistläkares bedömning. Dessa är:

- Blekinge,¹⁶
- Sörmland,¹⁷
- Värmland,¹⁸
- Östergötland.¹⁹

¹² Mejl med svar från RFSL, 2023-02-06.

¹³ Mejl med svar från Region Skåne, 2023-02-02.

¹⁴ Mejl med svar från Region Uppsala, 2023-02-03. OBS! Detta gäller dock även patienter som remitteras till Uppsala från andra regioner.

¹⁵ Mejl med svar från Region Örebro, 2023-02-06.

¹⁶ Mejl med svar från Region Blekinge, 2023-02-27.

¹⁷ Mejl med svar från Region Sörmland, 2023-03-10.

¹⁸ Mejl med svar från Region Värmland, 2023-02-03.

¹⁹ Mejl med svar från Region Östergötland, 2023-02-02; 2023-02-06; 2023-02-09.

Regioner som inte inkluderar könsdysfori i kriterierna för perubidrag

Övriga 13 regioner (samt Region Jämtland Härjedalen) har regler för perukbidrag som i dagsläget inte inkluderar könsdysfori i kriterierna. Dessa är:

- Dalarna,²⁰
- Jönköping,²¹
- Gotland,²²
- Gävleborg,²³
- Halland,²⁴
- Kalmar,²⁵
- Kronoberg,²⁶
- Norrbotten,²⁷
- Stockholm,²⁸
- Västerbotten,²⁹
- Västernorrland,³⁰
- Västmanland,³¹
- Västra Götaland.³²

Det är viktigt att påtala att även patienter från andra regioner som remitteras till Region Uppsala omfattas av Uppsalas regler för perukbidrag.³³ Det innebär att även patienter från regioner som inte betalar ut perukbidrag till personer med fastställd diagnos könsdysfori skulle kunna beviljas bidrag för peruk genom kontakt med vården inom Region Uppsala.

Perukbidragets storlek i olika regioner

Region Kronoberg har två typer av perukbidrag, ett för temporärt behov om max 4 Tkr. per år och ett för permanent behov om max 6 Tkr. per år (*båda bidragen är exkl. moms*).³⁴ Region Örebro³⁵ och Region Västmanland har en liknande reglering:³⁶ Ett perukbidrag för

²⁰ Mejl med svar från Region Dalarna, 2023-02-02.

²¹ Mejl med svar från Region Jönköping, 2023-02-02.

²² Mejl med svar från Region Gotland, 2023-02-06.

²³ Mejl med svar från Region Gävleborg, 2023-02-02.

²⁴ Mejl med svar från Region Halland, 2023-02-02.

²⁵ Mejl med svar från Region Kalmar, 2023-02-02.

²⁶ Mejl med svar från Region Kronoberg, 2023-02-02.

²⁷ Mejl med svar från Region Norrbotten, 2023-02-08.

²⁸ Mejl med svar från Region Stockholm, 2023-02-02.

²⁹ Mejl med svar från Region Västerbotten, 2023-02-02.

³⁰ Mejl med svar från Region Västernorrland, 2023-02-03.

³¹ Mejl med svar från Region Västernorrland, 2023-02-09

³² Mejl med svar från Region Västra Götaland, 2023-02-07.

³³ <https://publikdocplus.region uppsala.se/Home/GetDocument?containerName=e0c73411-be4b-4fee-ac09-640f9e2c5d83&reference=DocPlusSTYR-26834&docId=DocPlusSTYR-26834&filename=Samverkan%20K%C3%B6nsidentitetsmottagningen%20i%20Uppsala%20och%20inremitterande%20regioner.pdf>

³⁴ Mejl med svar från Region Kronoberg 2023-03-24; <https://www.1177.se/Kronoberg/sa-fungerar-varden/kostnader-och-ersattningar/bidrag-till-patienter-i-kronoberg/>

³⁵ Mejl med svar från Region Örebro, 2023-02-06.

³⁶ Mejl med svar från Region Västmanland, 2023-02-09; <https://region1.regionvastmanland.se/vardgivare/behandlingsstod/hjalpmedel/hjalpmedelshandboken/peruker/orter-och-proteser/>

temporärt behov om max 4 Tkr. per år och ett för permanent behov om max 8 Tkr. per år (*det är oklart om bidragen är inkl. eller exkl. moms*).

Region Dalarna har ett liknande system om max 4+4 Tkr per år för temporärt behov, respektive 8 Tkr per år för permanent behov (båda bidragen är inkl. moms).³⁷ Även Region Kalmar har ett liknande system, dock med tre typer av perukbidrag: Ett för temporärt behov under sex månader om max 3,5 Tkr. per år; ett vid bestående behov över 6 månader om 4,5 Tkr per år; ett för bestående behov över flera år om max 8 Tkr. per år (*dessa bidrag är exkl. moms*).³⁸

Region Jönköping medger max 8 Tkr. per år (inkl. moms) för såväl temporärt behov som permanent behov, men förskrivningstiden är ett respektive fem år.³⁹ I Region Stockholm medges max 5 Tkr. per år (inkl. moms) för såväl temporärt behov som permanent behov. Även där är förskrivningstiden ett respektive fem år.⁴⁰ Region Skåne har en liknande reglering som medger max 7,5 Tkr. per år (inkl. moms) för såväl temporärt behov som permanent behov. Förskrivningstiden för permanent behov kan dock vara längre än ett år.⁴¹

I Region Halland medges 7 Tkr per år (exkl. moms).⁴² Detsamma gäller för Region Blekinge⁴³ och Region Västra Götaland.⁴⁴

Region Sörmland medger bidrag om max 4 Tkr. per år (*det är oklart om det är inkl. eller exkl. moms*).⁴⁵

Region Uppsala medger ett bidrag om 3 Tkr. per år och (exkl. moms). Egenavgiften är 300 kronor. Om patienten har frikort blir beloppet 3,75 Tkr. Har patienten däremot inte frikort blir beloppet 3,45 Tkr.⁴⁶

³⁷ Mejl med svar från Region Dalarna, 2023-02-02;
<https://www.regiondalarna.se/contentassets/90a42d4ff6274976bfc8bc647dcbafb3/bidragsregler-vid-forskrivning-harersattning-medicinsk-tatuering-v-13.pdf>

³⁸ Mejl med svar från Region Kalmar, 2023-02-02 och 2023-03-24;
<https://vardgivare.regionkalmar.se/administration/forskrivning-av-hjalpmedel/glasogon-harersattning-och-peruk/#>

³⁹ Mejl med svar från Region Jönköping, 2023-02-02;
<https://folkhalsaochsjukvard.rjl.se/dokument/evo/009416e0-0235-4466-915a-9aaee3990224>

⁴⁰ Mejl med svar från Region Stockholm, 2023-02-02;
<https://vardgivarguiden.se/kunskapsstod/hjalpmedelsguiden/behovstrappor/vard-och-behandling/fysiska-funktioner/kosmetisk-protos/kosmetiska-protoser/peruker-postischer-toupeer/>

⁴¹ Mejl med svar från Region Skåne, 2023-02-02;
<https://vardgivare.skane.se/vardriktlinjer/hjalpmedel/anvisningar-sortiment/medicinsk-behandling/anvisningar/#193589>

⁴² Mejl med svar från Region Halland, 2023-02-02; Att få en peruk - 1177

⁴³ Mejl med svar från Region Blekinge, 2023-02-27; <https://regionblekinge.se/om-webbplatsen/nyheter/nyheter-och-pessmeddelande/2021-09-23-beslut-om-avgifter-taxor-och-regionskatt.html>

⁴⁴ Mejl med svar från Region Västra Götaland 2023-02-07; <https://www.1177.se/Vastra-Gotaland/sa-fungerar-varden/kostnader-och-ersattningar/ersattning-for-peruk-toupe-ogonfransar-och-ogonbryn/>

⁴⁵ Mejl med svar från Region Sörmland, 2023-03-10;
<https://samverkan.regionormland.se/contentassets/1992cd09f5e44e039c61ac1a0dc581cf/hjalpmedel.pdf>

⁴⁶ Mejl med svar från Region Uppsala, 2023-02-03.

Region Östergötland medger 2 syntetiska peruker alternativt 1 äktahårsperuk per år om max 6 Tkr. (det är oklart om det är inkl. eller exkl. moms). En patientavgift om 0,75 Tkr. per år tas ut av frisören.⁴⁷

Som framgår ovan skiljer det sig ganska mycket mellan regioner i Sverige när det gäller dels hur stort belopp som allmänt beviljas i perukbidrag för vuxna, dels hur regleringen av perukbidrag är konstruerad.

Patientunderlag, kostnadsberäkning och finansiering

Patientunderlag och kostnadsberäkning

Utifrån ett underlag från KIM i Östersund (barn och unga utreds och behandlas inom Region Västerbotten, där peruk ingår som hjälpmedel) har en beräkning gjorts. Omkring två-tre nya patienter årligen med fastställd diagnos könsdysfori uppskattas ha behov av peruk till en kostnad motsvarande fastställt bidrag 6 Tkr. Den totala kostnaden beräknas därmed till 12-18 Tkr per år för dessa två-tre patienter.

Utöver det tillkommer patienter med behov av initialt perukbidrag, som sedermera behöver förnyas. Dessa är svåra att uppskatta på ett tillförlitligt sätt, men kan antas öka något i volym efter hand. Enligt KIM kan antalet uppskattas uppgå till omkring 20 patienter med diagnosticerad könsdysfori totalt, som årligen kan komma att ansöka om perukbidrag. Det skulle innebära att den totala kostnaden i Region Jämtland Härjedalen skulle uppgå till omkring 100-120 Tkr per år.

Finansiering

Hjälpmedels- och förrådsenheten hanterar administrationen kring faktureringen av peruker i Region Jämtland Härjedalen utifrån det förskrivardirektiv som finns (Peruker hårsättning, förskrivardirektiv 06 30 03, se bilaga 2). Hjälpmedels- och förrådsenheten ligger budgetmässigt under Regionstyrelsens förvaltning. Det finns inte någon specifik budgetpost eller konto för perukbidraget. Under 2022 betalades dock totalt 709 Tkr ut i perukbidrag i Region Jämtland Härjedalen. Det motsvarar 118 patienter totalt per år.

I nuläget finns inte någon specifik finansiering att tillgå vid en utvidgning av kriterierna enligt nuvarande nivå på perukbidraget om 6 Tkr. per år och patient. Om förskrivardirektivet ska utvidgas till att inkludera könsdysfori vid en oförändrad nivå på perukbidraget behöver Hjälpmedels- och förrådsenheten tillföras ytterligare medel som motsvarar den faktiska kostnadsökningen utifrån förskrivna perukbidrag för den kategorin patienter.

⁴⁷ Mejl med svar från Region Östergötland, 2023-02-02;
<https://ledsys.lio.se/Document/Document?DocumentNumber=12663>

Omvärldsanalysen av perukbidrag i andra regioner i Sverige visar att flera regioner har ett högre perukbidrag än Jämtland Härjedalen (ca 7-8 Tkr per år inkl. respektive exkl. moms). Dock finns det även ett antal regioner som har ett lägre perukbidrag (ca 3,5-5 Tkr per år inkl. respektive exkl. moms). En möjlighet som bör övervägas är därför att sänka dagens perukbidrag i Jämtland Härjedalen om 6 Tkr per år och patient till 5 Tkr per år och patient för samtliga patienter.

Under 2022 förskrevs perukbidrag för 118 patienter (för övriga diagnoser). Enligt uppskattningar i den här utredningen skulle ytterligare omkring 20 patienter med diagnos könsdysfori per år tillkomma. Om samtliga omkring 138 patienter erhöll perukbidrag om 5 Tkr per år (exkl. moms) skulle summan för de totala perukbidragen uppgå till ca 690 Tkr per år (138*5). Det skulle innebära att budgeten för perukbidrag hålls på ungefär samma nivå, eller till och med kan bli omkring 20 Tkr. lägre per år jämfört med 709 Tkr för 2022.

Analys och bedömning

Önskemålet från såväl KIM som lokala patienter med diagnosticerad könsdysfori är att Region Jämtland Härjedalen utökar patientgruppen som kan förskrivas peruk med patient från och med 18 år med fastställd diagnos transsexualism/könsdysfori. Detsamma förespråkas på nationell nivå av Socialstyrelsen i dess kunskapsstöd från 2015 för stöd till personer med könsdysfori, liksom av RFSL. Vidare går utvecklingen i Sverige i den riktningen och tre regioner har infört möjligheten att erhålla perukbidrag för patienter med könsdysfori. I ytterligare fyra regioner skulle patienter med könsdysfori kunna omfattas efter specialistläkares bedömning.

Att utöka patientgruppen som kan förskrivas peruk med vuxna patienter med fastställd diagnos transsexualism/könsdysfori kommer - vid en oförändrad bidragsnivå - att innebära ökade kostnader för Region Jämtland Härjedalen med uppskattningsvis 100-120 Tkr per år. Detta är en förhållandevis liten kostnad för en mycket begränsad och sårbar patientgrupp i förhållande till Region Jämtland Härjedalens totala budgetram 2023 om 5 078 300 Tkr. Samtidigt är det ekonomiska läget i Regionen mycket kritiskt, där underskottet för 2023 i dagsläget prognosticeras att uppgå till omkring 300 000 Tkr vid årets slut. I nuläget finns det således inte finansiering att tillgå för en utvidgning av perukbidraget till att även omfatta könsdysfori vid en oförändrad nivå om 6 Tkr. per år och patient.

Omvärldsanalysen av perukbidrag i andra regioner i Sverige visar att flera regioner har ett lägre perukbidrag än Region Jämtland Härjedalen (ca 3,5-5 Tkr per år inkl. respektive exkl. moms). En möjlighet som bör övervägas är därför att sänka dagens perukbidrag i Jämtland Härjedalen om 6 Tkr per år och patient till 5 Tkr. per år och patient för samtliga patienter. Det skulle innebära att budgeten för perukbidrag hålls på ungefär samma nivå, eller till och med blir något lägre. Nackdelen för de patientgrupper som i dagsläget får perukbidrag om 6 Tkr. år vore att de skulle förlora 1 Tkr. per år och patient. Det positiva med en sådan lösning vore dock att alla patienter med behov av peruk skulle omfattas av bidraget. Att vissa patientgrupper får perukbidrag om 6 Tkr. per år, medan en annan - mycket utsatt och sårbar - patientgrupp blir helt utan bidrag skulle kunna upplevas som orättvis och ojämlik vård. Olika patientgrupper med liknande behov bör behandlas lika.

Förslag

Patientgruppen som kan förskrivas peruk bör utökas till att omfatta även transsexualism/könsdysfori

Utifrån den utredning som har genomförts bör Region Jämtland Härjedalen utöka patientgruppen som kan förskrivas peruk med patient från och med 18 år med fastställd diagnos transsexualism/könsdysfori.

Förskrivningsrätt

Förskrivningsrätten för peruk för aktuell målgrupp läggs på läkare med specialistkompetens inom psykiatri eller dermatologi.

Kostnadsansvar och finansiering

Kostnadsansvaret ska även för den aktuella patientgruppen ligga på Hjälpmedels- och förrådsenheten.

När det gäller finansiering finns två huvudsakliga alternativ:

- 1) Vid ett beslut om utvidgning av kriterierna för perukbidrag med en oförändrad nivå om 6 Tkr. per år och patient (exkl. moms) bör ytterligare medel tillföras Hjälpmedels- och förrådsenheten som motsvarar den faktiska kostnadsökningen utifrån förskrivna perukbidrag.
- 2) Dagens perukbidrag om 6 Tkr per år och patient sänks till 5 Tkr per år och patient (exkl. moms). Det skulle innebära att budgeten för perukbidrag hålls på ungefär samma nivå, eller möjligen något lägre, men att även patienter med fastställd diagnos transsexualism/könsdysfori och med behov av peruk kan omfattas av bidraget.

Frågan om huruvida kriterierna för perukbidrag ska utvidgas till att omfatta även könsdysfori och hur en sådan utvidgning i så fall ska finansieras överlämnas till Hälso- och sjukvårdsnämnden i Region Jämtland Härjedalen för vidare hantering.

Bilaga 1 – Protokollsutdrag GNUS 2022-11-07, § 41

§41

Perukbidrag och könsdysfori (GNU/6/2022)

Sammanfattning

Hjälpmedels- och förrådsenheten hanterar administrationen kring faktureringen av peruker i Jämtland Härjedalen. Enheten äger inte frågan, utan läkare från främst Hud- och Kirurgkliniken gör beställningar.

Det finns ett förskrivardirektiv (Peruker hårsättning, förskrivardirektiv 06 30 03). I förskrivardirektivet anges att Region Jämtland Härjedalen har hela kostnadsansvaret för peruker till barn. För vuxna gäller däremot ett bidrag om högst 6 000 kr/år.

Kriterierna för att få bidraget är:

- Permanent eller tillfälligt håravfall, totalt eller delvis, orsakat av medicinsk diagnos eller som biverkan av medicinsk behandling.

Normalt hereditärt eller åldersrelaterat håravfall gäller ej som kriterium för hårsättning.

Bidraget omfattar i dagsläget inte könsdysfori. Inom regionens verksamhet har frågan väckts om bidrag även ska kunna ges till patienter med könsdysfori som har behov av peruk. Efter en sammantagen bedömning överlämnas frågan till Gemensamma nämnden för vidare ställningstagande kring hur frågan ska hanteras.

Åsa Trolle och Christian Åhrén föredrar ärendet med utgångspunkt i utskickade handlingar. En diskussion förs om huruvida frågan ska utredas eller inte utifrån för- respektive nackdelar med förslaget till beslut.

Förslag till beslut

Hjälpmedels- och förrådsenheten ges i uppdrag att genomföra en utredning som ser över möjligheterna att inkludera könsdysfori som ett kriterium för att få ta del av perukbidraget.

Utredningen och ett beslutsunderlag ska presenteras för Gemensamma nämnden för upphandling senast vid nämndens sammanträde den 3 april 2023.

Beslut

Hjälpmedels- och förrådsenheten ges i uppdrag att genomföra en utredning som ser över möjligheterna att inkludera könsdysfori som ett kriterium för att få ta del av perukbidraget.

Utredningen och ett beslutsunderlag ska presenteras för Gemensamma nämnden för upphandling senast vid nämndens sammanträde den 3 april 2023.

Expedieras till
Hjälpmiddels- och förrådsenheten, Vuxenpsykiatri

Beslutsunderlag

- Perukbidrag och könsdysfori
- Peruker hårsättning - Förskrivardirektiv 06 30 03

Paragrafen är justerad

Bilaga 2 – Peruker hårsättning, förskrivardirektiv 06 30 03

Produktgrupp

Hårsättning, ISO-kod 063003.

Avser peruk, toupé, extensions, lösögonfransar eller pigmentering.

Förskrivare

Läkare

Kriterier

Permanent eller tillfälligt håravfall, totalt eller delvis, orsakat av medicinsk diagnos eller som biverkan av medicinsk behandling

Normalt hereditärt eller åldersrelaterat håravfall gäller ej som kriterium för hårsättning.

Anvisning

Förskrivande läkare intygar via blankett att kriterier för bidrag för hårsättning uppfylls. Intyget skickas till Hjälpmedels- och förrådsenheten, Göviken, där ekonomiassistent registrerar intyget.

Förskrivaren lämnar också ut patientinformation till den enskilde.

Den enskilde ringer till Hjälpmedelscentralen (063-14 77 10) och berättar vilken frisör man ämnar gå till.

Personen får anlita valfri frisör med F-skattebevis.

Hjälpmedels- och förrådsenheten kontrollerar intygets giltighet och meddelar personen vilken summa som finns att föfoga över. Intyget gäller tre år från utfärdande och ska därefter förnyas om kriterierna fortfarande uppfylls. Om intygets giltighetsdatum gått ut ska patienten meddelas att nytt intyg måste sändas in.

Hjälpmedels- och förrådsenheten skickar en rekvisition till nämnd frisör och meddelar den bidragssumma den enskilde har att föfoga över (maximalt belopp) samt hur länge rekvisitionen gäller. Rekvisitionen gäller vid ett tillfälle. Gällande bidrag är 6 000 kr per år exkl. moms för rekvisitioner utfärdade efter 2012-01-01. För barn har Region Jämtland Härjedalen fullt kostnadsansvar (ingen begränsning).

När personen varit hos frisören och är nöjd med hårsättningen skriver hen på rekvisitionen och intygar därmed att hårsättningen mottagits och godkänts.

Frisören skickar faktura till Hjälpmedels- och förrådsenheten på aktuellt belopp med preciserad faktura, och bifogar en kopia av rekvisitionen. Eventuellt överstigande belopp bekostas av den enskilde.

Hjälpmedels- och förrådsenheten utbetalar summan till frisören, och registrerar utbetalt bidrag/år och person.

Säkerhetsaspekt

Pigmentering är en permanent hårsättning som sker på egen risk. Region Jämtland Härjedalen ansvarar inte för pigmentering som ej är till belåtenhet.

Brukarens ansvar

Region Jämtland Härjedalen ersätter inte förbrukningsartiklar som schampo, balsam, perukstock eller dylikt.

Bidrag lämnas inte heller till tvätt eller reparation av peruk/toupé. Resor i samband med frisörbesök ersätts ej.

Uppföljning/utvärdering

Läkare ska träffa den enskilde minst var tredje år för ny bedömning.

Dubbelutrustning

Den enskilde väljer själv antal och typ av hårsättning. Väljer personen ett dyrare alternativ som överstiger ersättningsbeloppet står personen själv för överstigande belopp.

Kostnadsansvar

Region Jämtland Härjedalen ersätter utlägg för vuxen (över 18 år) som uppfyller kriterierna, med 6 000 kronor exkl. moms per kalenderår för peruk, toupé, pigmentering eller lösögonfransar.

Summan gäller nya rekvisitioner utfärdade efter 2012-01-01.

Inga avgifter för barn under 18 år.

Intyg

Intyget fylls i av läkare, vilken intygar att mottagaren uppfyller kriterierna för bidrag fastslagna i förskrivardirektiven.

Intyget sänds till Hjälpmedelscentralen, Gøviken. Informationsblad ska lämnas till mottagaren.

Mottagare av intyg (v.g. texta)

Namn	
Personnummer	

Utfärdare av intyg (v.g. texta)

Namn	
Befattning och arbetsplats	

Hjälpmedelscentralens anteckningar

Inkom, datum	
Gäller t.o.m, datum	

Patientinformation

Hårsättning

peruk, toupé, lösögonfransar eller pigmentering

För dig som har behov av hårsättning lämnar Region Jämtland Härjedalen ett bidrag på 6 000 kronor per år. Det lämnas inte bidrag till schampo, balsam, perukstock, och dylikt. Bidrag lämnas inte heller till kostnader för tvätt, reparation av peruk/toupé eller resor i samband med frisörbesök.

Pigmentering är en permanent hårsättning som sker på egen risk. Region Jämtland Härjedalen ansvarar inte för pigmentering som ej är till belåtenhet.

Din läkare skriver ett intyg som skickas till Hjälpmedelscentralen (HMC). Efter det kontaktar du själv en frisör och bokar tid. Ta gärna in prisuppgifter från flera frisörer, då priserna kan variera. Meddela Hjälpmedels- och förrådsenheten vilken frisör du valt. Hjälpmedels- och förrådsenheten skickar då en rekvisition till frisören, med uppgift om det bidrag du har att förfoga över.

När du fått din hårsättning och är nöjd med den, skriver du på rekvisitionen: att du mottagit hårsättningen och godkänt den. Frisören skickar en faktura till Hjälpmedels- och förrådsenheten , och kostnaden, max 6 000 kronor, utbetalas till frisören. Eventuellt överstigande belopp bekostar du själv.

Ditt intyg gäller i tre år från utfärdat datum. Rekvisitionen gäller vid ett tillfälle.

Välkommen att höra av dig om du har ytterligare frågor

Hjälpmedels- och förrådsenheten

Kundtjänst/Ekonomi

063-14 77 10